

Etnisk nationalism och nostalgi: retoriska redskap och politiska inramningar.

Gabriella Elgenius

Min presentation på Vetenskapsfestivalen i Göteborg om Europas gränser tog sin utgångspunkt i den politiska inramningen av etnisk nationalism och nostalgi som karaktäriserar nationalistiska och populistiska partier (den så kallade radikala högern) och för ett resonemang om implikationer av denna inramning (lästips Elgenius och Rydgren). Den etniska nationalismen betonar en gemensam historia och en identitet som bygger på homogenitet och likhet. Nationen framställs också som en gemenskap trots att den ofta är både exkluderande och hierarkisk. Den etniska nationalismens anspråk att nationell identitet grundar sig på likhet är ofta överdriven och kopplad till politiska ambitioner såväl som privilegier. Förespråkare gör anspråk på en samhörighet och tillhörighet sammanhållen av ett gemensamt språk, historia, kultur och religion. Föreställningen om det gemensamma ursprunget och en gemensam etnisk identitet håller sällan i opartisk granskning och uttrycker ett politiskt ideal snarare än en realitet som inte stämmer med den komplexa verkligheten. Nationell identitet framställs ofta som enande men är alltså också splittrande. Att människor inte är eniga syns förstås genom en rad konfliktlinjer runt vilket det politiska landskapet förhåller sig orienterade runt klassiska konflikter om ekonomi men även värderingar och attityder. Ser vi till socioekonomiska förutsättningar finns också en rad skillnader mellan exempelvis norr och söder, landsbygd och stad, kvinnor och män, och över tid (lästips nedan Elgenius och Wennerhag). Trots detta betonar diskursen om nationen, dvs sätten på vilka vi talar och tänker om nationen, likhet och enighet. Så vi kan säga att det är diskursen om nationen som homogeniserar heterogena populationer dvs gör dessa till grupper genom att tillskriva dem en nationell identitet. Diskursen och retoriken om nationen är analytiskt betydelsefulla och stöder påståenden om enhet, homogenitet och solidaritet. Den nationella historien identifieras inte sällan med hjälp av nationella symboler och minnesvärda händelser, ofta begränsade till utvalda historiska perioder, och bidrar till att nationen uppfattas i singular dvs som en nation, ett samhälle och en identitet (lästips nedan Elgenius om nationella symboler och nationaldagar).

I sammanhanget är nostalgi eller nationalistisk nostalgi av stor betydelse. Nostalgi kan i stora drag beskrivas som en längtan eller en idealisering av det förflutna. Att blicka tillbaka kan vara ett sätt att orientera sig i en tid av snabba förändringar och osäkra förhållande under krig, inflation, förändringar på arbetsmarknaden, ökade ekonomiska klyftor, globalisering och digitalisering. Att titta tillbaka i en föränderlig värld kan skapa en känsla av säkerhet.

Nationalistisk nostalgi fyller en mycket viktig roll även som ett politiskt redskap eftersom den används retoriskt och den ogynnsamma jämförelsen mellan dåtid och nutid. Nostalgisk retorik används av partier till både höger och vänster, men innehållet är kopplat till politiska preferenser och inte till nostalgi i sig, och har blivit central för nationalistiska och populistiska partiers retorik. Kända exempel inkluderar Trumps kampanj "Make America Great Again" eller Brexit-förespråkarnas "Ta tillbaka kontrollen", men även Erdogans kärlek för det Osmanska riket, Modis uppmaning till "Hinduernas väckelse" eller Putins aggressiva program för att återskapa tidigare ryska eller sovjetiska imperier.

Nostalgi blir således ett retoriskt verktyg för nationalistiska och populistiska partier som ramar in problem och lösningar. Det som kännetecknar den nationalistiska nostalgin

förutom referenser till den etniska nationalismen och "att det var bättre förr" är referenser till en gyllene tidsålder när allt var bättre. Samtidigt finns det även en tanke om att samhället har blivit sämre och att något viktigt har gått förlorat (lästips nedan Elgenius och Rydgren 2022).

Vad är det då som gått förlorat? Det kan handla om identitet, möjligheter på arbetsmarknaden, säkerhet, trygghet eller välfärd. Nostalgin fokus skiftar beroende på land, parti och politisk inriktning. För dagens nationalistiska och populistiska politiska partier hänger nostalgin samman med idén om nationens dekadens och förfall på grund av invandring. Dessa anspråk följs åt av en uppmaning till omedelbar handling för att undvika en katastrof.

För Sveriges radikala höger, Sverigedemokraterna, framställs tiden under folkhemmets uppbyggnad som ett ideal, en tid på lite avstånd utifrån vilken det är möjligt att konstruera en föreställning om folket och dess rättigheter i förhållande till välfärdsbyggandet. Den nostalgiska bild som målas upp handlar om en svunnen tid då Sverige hade en homogen befolkning och detta förstås som positivt. Forskningen visar att idén om den homogena befolkningen står i centrum för nationalistiska och populistiska partier samt att denna knyts till idén om att medlemskapet "förtjänas". Nostalg och etnisk nationalism blir därför exkluderande och polariserande och anklagar migranter och många svenska medborgare med en migrations historia för att de skulle utgöra ett hot mot majoritetskulturen, ta resurser från välfärdsstaten, hota "svenska värderingar" eller begå brott (lästips nedan Elgenius och Rydgren 2019).

Den etniska nationalismen och den nationalistiska nostalgin bidrar alltså till att rama in en politisk retorik som bygger på att identifiera problem. Inramningen är anklagande i sin natur och framställer nationen (och likheten) som hotad. Den nostalgiska retoriken är inte bara

missvisande utan erbjuder en enklare problemformulering i stället för att adressera samhällsproblem som socioekonomiska ojämlikheter och osäkerheter vilket medför att retoriken framställer konflikter mellan "svenskar och invandrare" i stället för att se att de utspelas mellan olika sociala klasser. Retoriken bidrar härmed till att grindvakta nationen. En liknande retorisk inramning – som definierar problem – återfinns även i Tidöavtalet som publicerades 2022.

gabriella.elgenius@gu.se

Lästips:

Elgenius, G. and Rydgren, J., (2022), Nationalism and the Politics of Nostalgia. Sociological Forum. <https://doi.org/10.1111/socf.12836>

Elgenius, G. and Rydgren, J., (2019) Frames of nostalgia and belonging: the resurgence of ethno-nationalism in Sweden, *European Societies*, 21:4, 583-602, DOI: 10.1080/14616696.2018.1494297

Elgenius, G., and Wennerhag, M., (2018). The changing political landscape of Sweden: Political cleavages, actors and processes. *Sociologisk Forskning*, 55(2-3), 139–154. <https://doi.org/10.37062/sf.55.18187>

Elgenius, G., (2011). *Symbols of Nations and Nationalism: Celebrating Nationhood*, Basingstoke: Palgrave.

Nationalism och rasifiering. Sociologipodden Håkan Thörn och Åsa Wettergren intervjuar Gabriella Elgenius

<https://open.spotify.com/episode/1zgpDXRR57VeFbrBYalGPI?si=03eae0c78c8946ce>